

Zašto i kako do RODNO OSVIJEŠTENOG PRORAČUNA

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova
Grada Zagreba

ROD ≠ SPOL?

U suvremenoj društvenoj znanosti je nužno razlikovati značenje spola i roda, osobito u diskusijama o odnosima između spolova i društvenim problemima općenito. Načelno, pojam **spol** koristi se, u primjeni na ljudsku vrstu, za sve one razlikovne osobine koje su biološki uvjetovane, dok je **rod** društveno - kulturno uobličeni pojam spola u ljudskom društvu, odnosno podrazumijeva kulturno i društveno proizvedene slike, predodžbe, očekivanja, norme, konvencije, stavove, vrijednosti, ponašanja i osjećaje koje društvo pripisuje biološkim spolovima. Stoga postojeće rodne razlike između žena i muškaraca nisu uvjetovane biološkim čimbenicima, nego su posljedica kulturno i društveno oblikovanih uloga žena i muškaraca.

ŠTO JE NEPLAĆENI RAD?

Žene su u potpunosti premostile obrazovni jaz u usporedbi s muškarcima i predstavljaju golemi radni ljudski potencijal, ali njihov status na tržištu rada ne odražava potpuno obrazovna dostignuća. Na tržištu rada još je prisutna rodna nejednakost koja se očituje nižom aktivnosti ženske radne snage, nižom stopom zapošljenosti i nižim dohotcima žena u odnosu na dohotke muškaraca. Razlog neravnomjernog sudjelovanja muškaraca i žena na tržištu rada može se povezati s rodnim ulogama koje društvo pripisuje muškarcima i ženama. Drugim riječima, društvo očekuje od muškarca aktivno sudjelovanje na tržištu rada, dok se od žene očekuje da na sebe preuzima veći dio neplaćenog rada koji joj često onemogućuje aktivno sudjelovanje na tržištu rada i/ili ju stavlja u nepovoljan položaj. Neuključivanjem na tržište rada žena je finansijski ovisna o muškarцу što joj ograničava kontrolu nad vlastitim životom i stvara hijerarhijski odnos podređenosti između jednakoj vrijednih društvenih skupina.

KOJI JE PROBLEM?

Neplaćeni rad podrazumijeva sve proizvodne aktivnosti koje se odvijaju izvan tržišta rada, a koje pojedinac obavlja u sklopu brige za svoje kućanstvo, kao na primjer kućanski poslovi, briga za djecu, starije i nemoćne, volonterski rad, usluge prijevoza, veći i manji popravci, rad u obiteljskom poslu i tako dalje. Navedene aktivnosti se smatraju proizvodnim aktivnostima jer se uz ograničene resurse pokušavaju zadovoljiti ljudske potrebe, a spadaju u neplaćeni rad jer ih pojedinac obavlja samostalno, unatoč činjenici da ih u teoriji može obaviti kupnjom usluga i proizvoda na tržištu.

ŠTO JE RODNO OSJETLJIVI PRORAČUN?

Rodno osjetljivi proračun ili rodni proračun, uvažavajući različite društveno oblikovane uloge i potrebe muškarca i žene, podrazumijeva kontinuiranu analizu rashoda i načina prikupljanja prihoda proračuna iz perspektive rodne jednakosti na svim razinama proračunskog procesa te modifikaciju istih radi postizanja veće rodne jednakosti u društvu. Pritom uvažavanje različitih rodnih uloga i potreba muškog i ženskog stanovništva podrazumijeva da rodno osjetljivi proračun, za razliku od uobičajenog proračuna, osim plaćenog rada, vrednuje i uzima u obzir i neplaćeni rad i neproporcionalnu raspodjelu istog između muškaraca i žena.

ŠTO NIJE RODNO OSJETLJIVI PRORAČUN?

Rodno osjetljivi proračun nije zaseban proračun za žene niti ne stavlja žene u povlašteni položaj u odnosu na muškarce. Isto tako ne podrazumijeva ni određeni iznos javnih resursa koji se koristi za promicanje rodne jednakosti, ni da 50 posto javnih sredstava koriste žene, a 50 posto muškarci, nego zahtijeva holistički pristup temeljen na ravnopravnosti spolova na cijelokupni proračunski proces i kontinuiranu analizu utjecaja javnih prihoda i rashoda na muškarce i žene radi jednakog zadovoljenja potreba i muškog i ženskog stanovništva.

KAKO JE SVE POČELO?

Prve inicijative rodno osjetljivog proračuna pojavile su se 1984. godine u Australiji s intencijom da bude osnovni instrument za postizanje jednakosti između žena i muškaraca. Proces rodno osjetljiva proračuna u Australiji je započet analizom kako pojedini dijelovi postojećeg državnog proračuna utječu na muškarce, a kako na žene i zadovoljava li proračun u istoj mjeri njihove potrebe. Sva ministarstva i agencije su trebale sastaviti izvješće u kojem iznose efekte svojih programa na žene te su trebali predložiti kako izmijeniti program, a da on u većoj mjeri zadovoljava potrebe ženskog stanovništva. Sva izvješća su bila sakupljena u tzv. izvješće ženskog proračuna koje je bilo predstavljeno u sklopu izvješća cijelokupnog proračuna. Primjer Australije je podigao svijest o postojećoj rodnoj nejednakosti, njezinim posljedicama te je služio kao osnova za pokretanje inicijativa i u drugim zemljama.

KAKO RODNO OSJETLJIVI PRORAČUN PRIDONOSI EFIKASNOSTI JAVNOG SEKTORA?

Analizom, uvažavanjem i vrednovanjem neplaćenog rada te različitih društvenih i biološki uvjetovanih uloga, potreba i preferencija muškog i ženskog stanovništva moguće je sagledati dodatne kriterije za alokaciju i distribuciju proračunskih prihoda, odnosno za usmjeravanje i determiniranje javnih rashoda na način koji će, osim stabilizacijskim ciljevima, pridonositi i boljoj preraspodjeli dohotka te jednakom zadovoljenju javnih potreba svih građana. Time svrha rodnog proračuna nadilazi postizanje rodne jednakosti kao temeljnog cilja i postaje pokretač modernizacije javnog sektora, povećava zaposlenost, produktivnost i rast cijelokupne ekonomije intenzivnjim uključivanjem žena na tržište rada te na taj način izravno pridonosi ekonomskoj efikasnosti javnog sektora.

TKO SU SUDIONICI PROCESA RODNO OSJETLJIVA PRORAČUNA?

Rodno osjetljivim proračunom trebaju biti zahvaćene sve faze proračunskog procesa i sve razine proračuna, što zahtijeva suradnju i angažman niza različitih sudionika, poput središnje, regionalne i lokalne vlasti, službenika u javnom sektoru, zastupnika u saboru, skupštinama i vijećima, nevladinih udruga za ženska prava, znanstvenika, statističara, međunarodnih organizacija, javnosti itd.

KAKO ZAPOČETI S IMPLEMENTACIJOM RODNO OSJETLJIVA PRORAČUNA U GRADU ZAGREBU?

1. Odabirom Gradskih ureda koji će definirati programe/mjere/aktivnosti koje će biti predmet rodnih analiza proračuna u početnoj fazi;
2. Organiziranjem edukacija i radionica za sve potencijalne sudionike procesa rodno osjetljiva proračuna u Gradu Zagrebu, odnosno pročelnike i službenike odabranih Gradskih ureda Grada Zagreba;

3. Provođenjem rodne analize odabranih programa/mjera/aktivnosti, primjenom i prilagodbom savladane metodologije rodne analize;
4. Uključivanjem građana Grada Zagreba u sve faze proračunskog ciklusa, osobito u fazi pripreme i planiranja proračuna organiziranjem javnih rasprava i tribina s namjerom prepoznavanja potreba i prioriteta žena i muškaraca različitih dobnih skupina, razine obrazovanja, imovinskog statusa, nacionalnosti itd.;
5. Modifikacijom postojećih programa/mjera/aktivnosti na temelju provedenih analiza kako bi iste u jednakoj mjeri zadovoljile potrebe žena i muškaraca različitih karakteristika (dobi, razine obrazovanje, imovinskog statusa, itd.), pa čak i drugih marginaliziranih skupina građana.

KAKO TO RADE DRUGE ZEMLJE?

Stockholm (Švedska): S obzirom na to da žene čine veći udio korisnika javnog prijevoza, pješaka i biciklista, donesena je odluka da se snijeg prvo čisti oko stanica javnog prijevoza, na pločnicima i oko vrtića i škola, a nakon toga na glavnim i sporednim cestovnim prometnicama. Na taj način su se spriječile mnogobrojne ozljede pješaka tijekom snježnog vremena, među kojima su većinu činile žene, čime je postignuta i određena ušteda u zdravstvu.

Grad Beč (Austrija): Rezultati analiza su pokazali da većinu posjetitelja groblja čine starije žene, stoga se okruženje istog prilagođava njihovim potrebama: prilagođavanje prilaza, postavljanje ograda i klupa, izgradnja sigurnih toaleta i slično. U svrhu povećanja sigurnosti žena, pješaka i biciklista pojačana je javna rasvjeta u parkovima, šetnicama, parkiralištima, uvedene su nadzorne kamere i slično.

Tulln (Austrija): Analizom je utvrđeno da su značajno veća javna izdvajanja za izgradnju cesta, parkirališta i garaža, nego za javni prijevoz više koristila muškarci, nego ženama koje su više склоне koristiti javni prijevoz. Navedeni rezultati analize se trebaju uzimati u obzir prilikom pripreme proračuna u idućem razdoblju.

Berlin (Njemačka): Prilikom pripreme prijedloga proračuna svako poglavje proračuna po ministarstvima započinje s udjelom žena i muškaraca u ukupnom broju zaposlenih ministarstava i njihovim mjesечnim plaćama popraćeno s obrazloženjem istih u namjeri da se objasni zašto su negdje žene ili muškarci podzastupljeni i jesu li postojeće razlike u visini plaće opravdane.

Kalmar (Švedska): Prema rezultatima analize žene su izbjegavale koristiti javni prijevoz u noćnim satima zbog straha pri hodanju od stanice do svojeg odredišta. U tu svrhu su uvedene tzv. noćne stanice koje su omogućile da putnici tijekom večernjih sati mogu zatražiti vozača da im stane i između definiranih autobusnih stanica.

Kenija: Rodnom analizom je utvrđeno da se na zdravlje žena utroši relativno više javnih sredstava, nego na zdravlje muškaraca, što je i očekivano s obzirom na reproduktivne potrebe žena. No, daljnjom analizom je utvrđeno da su vrlo mali dio navedenih sredstava koristile žene nižeg imovinskog statusa, stoga je naglasak stavljen na bolje usmjeravanje ograničenih javnih sredstava na zdravstvenu zaštitu žena nižeg imovinskog statusa.

AUTORICA: doc.dr.sc. Ana Marija Sikirić, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci

NAKLADNIK: Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba

LEKTURA: Dunja Banović

GRAFIČKO OBLIKOVANJE: Inventa Agency

TISAK:

Zagreb, ožujak 2019.